

Око две и по деценије — од 1945. па до краја свог живота — професор Фердо Чулиновић радио је на правној историји. Располагао је вишестраном научном радозналошћу. Бавио се друштвеним збивањима и правним установама у појединим југословенским земљама феудалног времена. Али, ипак, понајвише је био заокупљен предметима и проблемима новије и најновије државно-правне историје југословенских народа. Баш у тој области стварао је неуморно, па и брзо. Није био од оних истраживача који своја расуђивања и налазе препуштају предугим и затвореним таложенима.

Професор др Фердо Чулиновић био је стваралац великог замаха; писао је и објавио много. Тек што је професионално закорачио у историографију, већ 1946, објавио је рад под насловом Развитак народне власти. Временом, угледале су дана и његове опсежније па и замашне творевине: Национално питање у југословенским земљама (1955), Државноправна историја југославенских народа XIX и XX стољећа (1964), Државноправни развој Југославије (1965), Стварање нове југославенске државе (1967), Документи о Југославији (1968). Из његова пера потекли су и радови: Душанов законик, Статут града Сења, Сељачке буне у Хрватској, Правосуђе у Југославији и други мањи и већи прилози. Он је уређивао и часописе „Правосуђе“, „Правни живот“ и зборник Нова Југославија.

Професор др Фердо Чулиновић, једноставно речено, начинио је дугу и видну стручну и научну бразду. Много шта у њој остаће незаобилазиво; посебно, сноп упечатљивих размишљања и расправа о друштвеној и правној природи старе и нове Југославије. У том снопу местимично се налазе и инспиративне хипотезе. Премда су неке од њих превасходно ослоњене на правно-логицистичка умовања, оне ће засад, а вероватно и задуго, вршити важну функцију. Путем њих, при непотпуности или још увек неприступачности архивалија, тражиће се и усавршавају методолошки прилази непросветљеним тачкама новије југословенске правне историје.

Историји југословенске заједнице народа професор др Фердо Чулиновић двојачко је приступио, маниром научника и срцем борца те заједнице. С једне стране, тежио је објективности. Када је то чинио није био уздржан ни половичан. С друге стране, сав је био прожет жељом да савремена Југославија, на основама братства и равноправности народа, успева и јача. Међу наставницима Правног факултета у Београду добро је знан и поштован професор Фердо Чулиновић, Посебно, и с много основа, сматрају га незаборавним чланови Катедре за Историју државе и права тог Факултета. Баш њима непосредно је познат његов смисао за сарадњу. Он га је испољавао делом, улажењем у заједничке подухвате. Уџбенику за историју држава и права југословенских народа, који је као дело групе аутора намењен студентима Правног факултета у Београду, и он је дао свој значајан прилог. Ко год се буде прихватио тог уџбеника највише на текстове професора Ферда Чулиновића о државноправном развоју Хрватске од XII века до 1848. и у буржоаском периоду (1848—1918), и одмах ће начинити нераскидиво познанство са том потпуном личношћу и делом њеног развијеног стваралаштва. Утолико пре и више лик професора Ферда Чулиновића биће пратен и окружен присним људским и научним споменом.

Др Мирко Мирковић

ДР РАДИВОЈ УВАЛИЋ

Ове јесени, 29. IX 1971. год. у аутомобилској несрећи, изгубио је живот др Радивој Увалић.

Рођен је 20. IV 1912. г. у Бачкој Паланци. Био је помоћник државног секретара за иностране Послове. Правни факултет је завршио у Паризу 1934. г. где је и докторирао 1939. г. Године 1932/33. радио је активно у напредном радничком покрету Југословена у Паризу. Члан СКЈ од 1935. г. Учествовао у шпанском грађанском рату. У НОР био од 1941. г. у Топлици,

где је био један од покретача НОР. У току рата био политички комесар у Топличком савезу и руководиоца политичко-партијског курса. При крају рата радио је у Пропагандном одељењу Главног штаба НОВ и ПО Србије. После ослобођења, обављао је разне дужности у влади НР Србије и ФНРЈ а затим био професор Економског и Правног факултета у Београду, про-реktor Београдског универзитета, посланик скупштине НР Србије (до 1953. г.), опуномоћени министар и амбасадор Југославије у Норвешкој, Аустрији, Француској и Индији (1953—1968. г.), био директор Института друштвених наука у Београду. Као познати економист објавио је већи број књига, чланака и расправа из области југословенске и иностране економије. Био је одговорни уредник часописа „Економист”. Дописни је члан САНУ (од 1961. г.) Носилац је дипломе Института за високе међународне науке и Института за статистику. Носилац је „Партизанске споменице 1941” и више југословенских и страних одликовања.

*

Поводом смрти проф. др Радивоја Увалића, ранијег професора Правног факултета у Београду, одржана је комеморација на Правном факултету у Београду. Доносимо говоре које су том приликом одржали професори овог факултета др Иван Максимовић и др Борислав Т. Благојевић.

Поштована другарице Увалић,

Поштовани другови и другарице, колеге,

Судбина је на трагичан начин и превремено узела један живот који је био у напону стваралачке и друштвене активности не дајући му да се дефинитивно и до краја изрази и заврши.

Реч је о драгом пријатељу, професору, научнику, друштвеном и политичком раднику, амбасадору ове земље — другу Радивоју Увалићу, Бати.

Реч је о човеку који је, одмах после рата, организовао економске студије и наставу на овом Факултету, био један од његових првих професора политичке економије, васпитао прве генерације послератних студената и одабрао и формирао наставни кадар из предмета политичке економије који и данас носи наставни и научни рад из овог предмета.

Скрхани изненадном трагичном вешћу; нисмо у стању у овом моменту да оценимо сав значај и евоцирамо лик професора Увалића, пријатеља Бате. О тако богатој и сложеној личности, која је оставила трага у многим областима нашег јавног, политичког, културног и научног живота, моћи ће да се изрекне прави суд тек после будућих, детаљних студиозних истраживања и оцена.

Данас смо се окупили на овој комеморацији пре свега да изразимо нашу пошту, наше сећање, наш бол, нашу захвалност и нашу солидарност у овом трагичном моменту са породицом Бате Увалића.

Ипак, и посебно ради млађих сарадника ове куће који нису лично познавали професора Увалића, желимо, колико то у овом тренутку можемо, да укажемо на неке вредности лика и димензије дела Бате Увалића.

Бата Увалић је био свестрана и једна од најистакнутијих личности нашег времена.

Борац и комунист по убеђењу, он је у себи спајао многоструке личности и активности: професора и педагога, друштвеног и политичког радника, дипломате, научника, организатора на пољу културе и науке, и изнад свега хуманисте који је веома волео живот, пријатеље и другове, обичне људе из народа.

О свакој од ове личности, њеним донетима и резултатима, мораће се студиозно писати и истраживати, да би се добила комплексна слика једне изузетне појаве и личности, инспирисане и васпитане, рекао бих, у најбољим марксистичким и хуманистичким традицијама.

У овом моменту истакнимо само оне моменте који су неоспорне чињенице које су биле уткане у личност и дело Бате Увалића.

Треба пре свега истаћи да је Бата Увалић припадао генерацији комуниста која је у покрет ушла из интелектуалног и моралног убеђења и привучена хуманитарном визијом марксизма, Пореклом из грабанске, имућне породице, Бата Увалић је још као веома млад човек, отишао да брани Револуцију у шпанском грађанском рату, а затим је ускоро борац наше народнослободилачке револуције, кроз коју је прошао без чиновна и високих функција, али као васпитач и војник, два пута осуђиван на смрт и суочен непосредно са егзекуцијом.

После рата, он је, пре свега, упоран и неуморан друштвени радник и организатор новог Универзитета у Београду и Србији.

У том оквиру активног живота он је за релативно кратко време (између 1945. и 1953. године) обављао велики број важних васпитних и научних и организационих функција. Он је професор политичке економије на Правном и Економском факултету и декан Економског факултета у Београду, проректор Београдског универзитета, оснивач и професор у Институту друштвених наука, један од организатора Савеза економиста Југославије, први уредник њеног теоретског часописа „Економист“, члан југословенске делегације на заседањима УНЕСКА, председник Друштва пријатеља Француске, дописни члан Српске академије наука, уредник Економске библиотеке СЕЈ-а, у коју привлачи многе младе економисте почетнике, сада редовне професоре Универзитета и истакнуте научнике, библиотеке у којој се по први пут марксистичка теоријска економија ослобађа епигонства и туђих интерпретација и настоји да је усмери изворном марксизму и проблемима модерног социјализма. Када је 1953. године Бата Увалић изненадно и нагло прекинуо своју универзитетску каријеру и већ веома исцрпљен болешћу и умором, отишао у дипломатију, он ни тада није прекидао везе са економском науком и организацијом економског живота у нас. Он долази у Југославију само да би учествовао у одбрани докторских дисертација својих бивших ученика; он 1959/1961. године преузима и организује Институт друштвених наука; он је редовни предавач на постдипломским курсевима на Економском факултету. Смрт га неће изненадити у још једном остварењу: он оставља завршен рукопис двају књига које је радио за Српску академију наука и уметности и Економски институт у Београду, посвећене проблемима регионалног развоја и економски неразвијеним подручјима света, проблематици којом се све интензивније бавио, откако је био југословенски амбасадор у Индији, земља у којој се веома присно везао за проблеме и људе тог огромног и контемплативног народа, у којем је открио велике људске вредности, који је веома заволео, и где је за себе и Југославију остварио велики број пријатеља.

Као професор, економист и научни радник, Бата Увалић је био, ван сумње, један од најкултурнијих и наобразованијих економиста послератне епохе у нас. Отпочевши пре рата бриљантно своје студије и научну каријеру у Паризу, на Сорбони, где је постао лауреат Правног факултета и докторирао са изванредно студиозном и запаженом тезом о „Еволуцији цена на великим светским тржиштима 1933/39“; будући у кратком предрадном периоду изабран за доцента на Суботичком Правном факултету, — у послератном периоду, Бата Увалић се одмах појављује као један од наших водећих економиста. Он је писац првих радова и уџбеника из области политичке економије социјализма у нас, писац прве Теорије планске привреде у нас, аутор веома бројних радова из области теоријске економије и економске политике, писац основног реферата на Првом конгресу економиста Југославије о „Стању и развоју економске мисли и праксе и њиховом међусобном односу у нашој земљи“ и један од оснивача Савеза југословенских економиста у организационом и идејном погледу. Као научнику, мислимо да ће се опусу Бате Увалића дати изузетна оцена пре свега као неуморном инспиратору и истовремено аутору многобројних дела у којима се

инсистира на проучавању и познавању изворног марксизма, пре свега Марксовог Капитала, великом противнику ортодоксије и вулгаризације социјалистичке теорије, човеку који је, од своје тезе па надаље, настојао са пуно успеха да повеже теоријски рад са практичним економским развојем, личности од знања и ауторитета врло независне и самосвојне у ставовима и судовима. Но, Бата Увалић је умео да пренесе сличне интенције и инспирације и на своје млађе сараднике, стварајући у Београду школу економске мисли и катедре политичке економије на Правном и Економском факултету, из чијег оквира је поникло низ водећих економиста наше савремене економске теорије и економске политике. Мислимо да је, уз дело покојног Бориса Кидрича, Бата Увалић у првој послератној деценији највише допринео развоју економске теорије социјализма у нас и да ће та констатација морати да уђе и у историје наше послератне економске мисли.

Многи, нарочито његови млађи сарадници, жажали су када је Бата Увалић, још скоро пре две деценије, напустио Универзитет и крећу као амбасадор ове земље, у разне крајеве света: Норвешку, Аустрију, Француску, Индију. Други су позванији да суде о доприносима које је он и на овом плану пружио нашој земљи. Ови доприноси, по свему судећи, не уступају много онима што их је учинио као научник и професор. Но мислимо, колико се сећамо и добро интерпретирамо наше повремене сусрете, да је Бата Увалић увек остао помало носталгичан за својим професорским позивом, да никада није изгубио интерес за оно што се у нас на Универзитету догађа, да је пратио рад својих бивших сарадника и да је, и као амбасадор, пуно допринео својим многобројним предавањима и личним контактима са водећим економистима и научницима земаља у којима је представљао Југославију, — да они добију праву слику и научну интерпретацију наших резултата и проблема. У том смислу он је у ствари наставио свој универзитетски позив. Исто тако допринео да многи југословенски економисти дођу у земље где је био амбасадор и са своје стране допринесу сарадњи Југославије и тих земаља.

Најзад, све ове вредности које су зрачиле из личности друга Увалића и активности које су на њима настајале, уоквиривала је једна посебна индивидуалност, Бата као човек. Испод углађености и мирноће, отмености и одмерености једног светског човека, другови и пријатељи су налазили једну веома топлу, готово дечачки свежу и увек младу личност, човека који је волео спортове, музику, уметности уопште, природу и људе. Бата Увалић се увек наново „откривао“ приликом ретких посета својој Топлици, где је провео највећи део рата и где је остао окружен тихим, пријатељским обожавањем сељака и сељанки, људи који су га памтили као пријатеља и друга и који никада нису престали да га воле. У тој средини, Бата је зрачио једним посебним сјајем, и сећам се да ми је једном рекао да би највише волео да једном, у старости проведе своје последње године живота међу тим народом, и у тој топличкој природи — шума, пашњака и ливада. Судбина му није омогућила такав крај који је био заслужно, али ће његова срдачност и осмех остати још дуго у сећању народа топличког краја...

Ван сваке је сумње да ће успомена на Бату Увалића и његова дела, — остати и у читавој нашој југословенској заједници, као један изузетан лик и личност и као једна изузетна и трајна вредност и допринос чије ће праве димензије још да констатује и измери историја и наука. У овом моменту, за његове пријатеље, другове и колеге, остаје огроман и неутешан бол, а за Правни факултет и Београдски универзитет трајан губитак.

Слава успомени и незаборавном лику друга, пријатеља и професора Радивоја Увалића, Бате.

Др Иван Максимовић